

JAKAB ANDRÁS – SEBŐK MIKLÓS (SZERK.): EMPIRIKUS JOGI KUTATÁSOK (BUDAPEST: OSIRIS 2020) 660.

<https://doi.org/10.51783/ajt.2021.1.07>

I. 2020 őszén jelent meg a Társadalomtudományi Kutatóközpont ambiciózus kötete, amely az első átfogó, magyar nyelven elérhető, empirikus jogi módszertannal foglalkozó kiadvány az akadémiai piacon. A kötet célja, hogy társadalomtudományi előképzettséggel nem rendelkező joghallgatók számára tankönyv, valamint az egyes jogi területek szakértői számára gondolatébresztő kézikönyv is legyen (22. o.). A két törekvés részben eltérő követelményeket támaszt mind a kidolgozás, mind az értékelés számára, így e recenzió első sorban a „laikus” joghallgatók perspektívájából kíván reflektálni az úttörő vállalkozás eredményeire.

Ez a munka valóban egyedülálló hazánkban. A hallgatók kutatási módszertani kézikönyvet keresve első sorban feladatspecifikus, például szakdolgozatírással kapcsolatos hazai, illetve fordításban is elérhető szűk szakkönyv-állományra támaszkodhatnak,¹ a kifeje-

zetten empirikus kutatás iránt érdeklődők idegen nyelven kell hogy forrásokat keressenek.² Ez utóbbival a szerzők is tisztában voltak, a kötet szerkesztése külföldi példák kritikai alapulvételével, tudatosan zajlott (17–18. o.).

A kötet huszonnyolc tanulmányt foglal magában, amelyek logikai alapon négy, egymásra épülő egységben kaptak helyet. A munka áttekinthetőségét és szakmai hitelességét emeli a kötet végén található bőséges irodalomjegyzék, a tárgymutató és a szerzők bemutatása is. A tájékozódást segíti a szerkesztők által jegyzett nyitófejezet is, amely mintegy második, bővített előszóként röviden ismerteti az írásokat is (22–30. o.). Az egyes fejezetek húsz-huszonöt oldal tesznek ki, kezelhetőségüket jól láthatóan kiemelt, rövid bevezetés, érthetően tagolt alfejezetek rendszere és ajánlott irodalom listája segíti. A törzs-

mánya: tudománytörténeti és tudományelméleti írások, gyakorlati tanácsokkal (Budapest: HVG-ORAC 2015). A külföldi szakirodalom magyarul is elérhető klasszikusa Umberto Eco: *Hogyan írjunk szakdolgozatot?* [ford. KLUKON Beatrix] (Szentendre: Kairosz 2003).

² Az empirikus jogi kutatásokra szorítkozva kiemelhető pl. Peter CANA – Herbert M. KRITZER (szerk.): *The Oxford Handbook of Empirical Legal Research* (Oxford: Oxford University Press 2012) <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199542475.001.0001>; Lee EPSTEIN – Andrew D. MARTIN: *An Introduction to Empirical Legal Research* (Oxford: Oxford University Press 2014) és Frans LEEUW – Hans SCHMEETS: *Empirical Legal Research* (Cheltenham: Edward Elgar Publishing 2016).

¹ Szakdolgozatírás kapcsán megemlíthető pl. MAJOROS Pál: *Tanácsok, tippek, trükkök nem csak szakdolgozatíróknak avagy a kutatómódszertan alapjai* (Budapest: Perfekt 2011) és GYURGYÁK János: *A tudományos írás alapjai: útmutató szemináriumi és tudományos diákköri értekezést, szakdolgozatot és disszertációt íróknak* (Budapest: Osiris 2019). Elméletibb megközelítést képvisel SZALMA József: *A jogtudományok kutatási módszerei (kutatómódszertan)* (Budapest: Patrocinium 2016). A tudományos íráshoz, műfajokhoz ad eligazítást FEKETE Balázs – JAKAB András: „A jogtudományi munka alapjai” in JAKAB András – MENYHÁRD Attila: *A jog tuda-*

szöveg megértését több tanulmány is diagramokkal, ábrákkal és táblázatokkal támogatja, illetve nem egységes rendezésvé szerint, de helyenként előfordulnak feladatok, gondolkodtató kérdések is. Összességében a szerkesztés kifejezetten igényes.

Tartalmi szempontból kiemelendő, hogy a kötet tartalmában és nyelvezetében is egységes, messze több mint pusztán tanulmányokat egymás mellé helyező gyűjtemény. Az írások rendszeresen utalnak egymásra, a máshol bővebben szereplő információkra építkeznek, a felesleges ismétlést kerülik, noha helyenként ez a visszautalás nem olyan gyakori, mint az kívánatos lenne. Jóllehet egyes szövegrészek – különösen a statisztikai módszerek matematikai háttere, illetve az absztrakt logika kapcsán – nem egyszerűen befogadhatók előzetes ismeretek nélkül, a szöveg általánosságban hallgatók számára is jól olvasható, a szakkifejezéseket bevezeti, azokat érthetően használja.

A tanulmányok bevallottan és érthető terjedelmi okokból csak az „értő befogadó szintjéig” kísérik el az olvasót (22. o.). Mi több, Jakab András írásának szerkesztői intelmeként is olvasható lábjegyzetében hangsúlyozza, inkább „elrettenténé” a jogászokat az „amatőr indexépítéstől” a jogászok tudás hiányában (502. o.). Ez is támogatható szempont, egy tankönyvtől a reális elvárás az alapok átadása, megértése és az érdeklődés felkeltése, a kellő előismeretek nélküli tudás pedig nagyobb eséllyel vezethet téves eredményekre. Ha a kötet elolvasása önmagában nem teszi is képessé az olvasót a tárgyalt módszerek alkalmazására, az mégis iránytűként szolgál az olvasói tudás hiányosságainak felismeréséhez és az ismeretek elmélyítésének további írá-

nyaihoz. Az írások az alapvető fogalmakat, megközelítéseket, gondolati sémákat mutatják be, gyakran a szerzők saját projektjein, tapasztalatain keresztül. A többit tudni vágyók számára a hazai és nemzetközi szakirodalomból válogatott ajánlott olvasmányok zárják a fejezeteket, ezek értékét emeli, hogy láthatóan minden szerző törekedett a legfrissebb, az utóbbi néhány évben megjelent jelentős munkák feltüntetésére is a szakterület hazai és nemzetközi alapművei mellett. A magyarul még nem elérhető eredményeket adott esetben kivonatolva közlik is az egyes fejezetekben.

Ezek a fejezetek a könyv négy szerkezeti egységébe osztva az általános kutatástervezési és kutatáseméleti kérdések felől indulnak, majd bemutatják az empirikus jogi kutatás meghatározó paradigmáit. Ezt követően jellemző módszertani megoldásokat tárgyalnak, végül pedig konkrét alkalmazási területekről hoznak példákat.

II. Az első logikai egységet „*Az empirikus jogi kutatások alapjai*”-ról szóló három tanulmány képezi. Ezek mindegyike alapvető fontosságú, az első a kötet és az empirikus kutatások létének igazolása, a második a műben használt alapfogalmak bemutatása, a harmadik pedig egy kutatási projekt áttekintése.

A kötet szerkesztői által jegyzett nyitótanulmány az empirikus jogi kutatásokat mutatja be általánosságban, kitérve az interdiszciplinaritás szerepére, illetve a kötet elkészítésének indokolása mellett rövid összefoglalót közöl a további tanulmányokról (13. o.). Indokolásuk meggyőző központi tételét az képezi, hogy a módszertani kihívások ellenére a terület megtermékenyítőleg hathat a jogtudományi kutatásokra, új lendületet, kérdéseket és válaszokat adhat.

Ezt Szalai Ákos és Markovich Réka írása követi az okság és a bizonyítás tudományfilozófiai kérdéseiről (33. o.). A „korreláció nem jelent kauzalitást” szellemében született fejezet az oksági elméleteket, illetve a bizonyítás alapvető megközelítéseit ismerteti, bevezető íráshoz mérve talán kicsit elvontan, azonban gondolatébresztő szempontokat felvetve, és olyan fogalmi készletet adva, amely segíti a későbbi fejezetek megértését.

Az első blokkot Szabó Gabriella és Gajdusчек György fejezete zárja, amely egy kutatási terv készítését taglalja (55. o.). A fejezet javarészt elméleti, lényeges szempontok bemutatásából áll, azonban ezt gyakorlati szempontból jól ellen-súlyozza, hogy utolsó alfejezetében a korábbiakban írtakat egy valós kutatási tervvel teszi megfoghatóbbá.

III. A második, az „*Elméleti paradigmák és kutatási irányok*” címet viselő rész kilenc elméleti megközelítést ismertet a jogtudományi vizsgálódások kapcsán. A szerkesztői szándékkal összhangban ez sokkal inkább a tudomány sokszínű megközelítési lehetőségeit, perspektívákat, mintsem konkrét kutatási eszközöket mutat be az olvasónak (24. o.).

Az elméleti tanulmányok nyitányát Németh Renáta statisztikai megközelítésről szóló fejezete adja (77. o.). Ez a fejezet alapozza meg számos későbbi tanulmány fogalmi rendszerét, logikáját az olvasó számára, így a statisztikában járatlanoknak fontos igazodási pontot jelent.

Ezt Zódi Zsolt fejezete követi a jogi szövegek *big data*ként való értelmezéséről (93. o.). A tanulmány bemutatja, hogyan lehet számítógépes módszerekkel új szempontú elemzéseket végezni kiterjedt jogi szövegeken. Az írás érté-

két emeli, hogy a főleg elméleti jogászok érdeklődésére számot tartó nyelvészeti-dogmatikai területek mellett a paradigma gyakorló jogász, így ügyvédi és bírói pályán való alkalmazhatóságára is kitér.

Sokkal inkább elméleti alapon közelít Markovich Réka a formális logika, illetve a logikai módszerek jogi vizsgálatokban történő felhasználásához (111. o.). Fókuszát a deontikus és a propozicionális logika, azaz a normatív rendszerek, valamint az állítások közötti összefüggések logikája képezi, az általános fogalmi alapoktól a jog speciális vizsgálati szempontjaiig terjedve.

A logikához hasonlóképpen részben matematikai alapelveken nyugszik Kóczy A. László írása a játékelmélet és a jog kapcsolatáról (127. o.). A két terület kapcsolatát a konfliktusok kezelésében és elkerülésében látja a szerző, ennek megfelelően a játékelmélet elemi dilemmáit, helyzeteit mutatja be. Ezek révén a jogi közönség új nézőpontjából vizsgálhatja, hogy egy adott szituációnak milyen egyensúlyi helyzetei, végkimenetelei képzelhetők el, akár két-, akár többszereplős konfliktusban, hol találhatóak stabil párosítások, és hogyan oszthatóak el igazságosan előnyök és hátrányok.

A többszereplős rendszerekben mozogva a társadalmi szintű döntések megalapozásához mutat utat Czeglédi Pál írása, amely a közösségi döntések elméletébe vezet be (147. o.). A téma a politikai cselekvések közgazdasági elemzését célozza, amelynek kiindulópontja a racionális önérdékkövetés. A szerző olyan kérdéseket jár körbe, mint például hogy többségi akarat mennyiben tükrözi valójában a közösségi akaratot, milyen veszélyeket rejt magában a képviselői demokrácia működése, vagy éppen

milyen politikai gazdaságtani vetületek jellemzők egy alkotmányra.

A közgazdaságtani szemlélet tükröződik Cserne Péter a jog gazdasági elemzéséről írott esszéjében (169. o.). Az alapfogalmakat a hatékonyság koncepciója mentén tárgyaló írás a megközelítésmódot mint jogpolitikai és gyakorlatban is hasznosítható eszközt ismerteti, amelynek megjelenése már több jogterületen, így a versenyjog vagy a társasági jog körében is látható.

A gazdasági elemzéstől a hagyományosabb társadalomtudományi közegebe visz Gajdusчек György összefoglalója az intézményi megközelítésről, közelebbről a neoinstitucionalizmus kérdésköréről (189. o.). Ez a gondolkodásmód nem idegen a jogászai észjárástól, amely hagyományosan intézményi fókuszú, az intézmények itt azonban szélesebb körben, a cselekvőket körbevevő, kiszámítható viszonyrendszerként jelennek meg. Visszaköszön az a gondolat, hogy a jog működése önmagában nem, csak más rendszerek kölcsönhatásában érthető meg, ezeket az intézményeket tipizálja és relációikat elemzi a szerző.

A társadalomtudományi vonalat viszi tovább Györy Csaba és Fleck Zoltán a jog szociológiai kutatása kapcsán (209. o.). A szerzőpáros ismerteti a jogpozitivizmussal szemben megjelent kritikai nézőpontokat, a könyvekben és a valóságban érvényesülő jog közötti szakadék problematikájának változatos kutatásai területeit. A rendkívül szerteágazó kutatási áramlatokra tekintettel két, empirikus szempontból meghatározó irányzatot ismertetnek. Egyrészt Bourdieu és a jogi mező koncepcióját, amely az egyes társadalmi csoportokban a hatalomért való szimbolikus harcon alapul, illetve Foucault elképzelését a modern állam-

ról, amely a kormányozhatóság kérdését helyezi célkeresztbe. Hallgatói szempontból különösen érdekes olvasmány a fejezet, hiszen a két gondolkodó írásai jogszociológiai stúdiumok részét képezik, azonban Györy és Fleck korábbi kutatásokból vett gyakorlati példái jól érzékeltetik, hogy ezek mennyire nem csak elméleti problémákra reflektálnak.

A blokkot Kiss Valéria áttekintése zárja a kritikai elméletekről (233. o.). A szerző a kritikai jogelmélet kialakulását a történeti előzményeket nyomon követve ismerteti, bemutatva azok fő bírálatait a jog hagyományos működésével szemben. Ezt követően kitér a kisebbségi csoportokhoz kapcsolódó szemléletek, mint a feminista, kritikai faji és fogyatékoságtudományi jogelmélet sajátosságaira és közös jellemzőire. Az írás erőssége, hogy a hazai olvasókhöz is közelebb hozza az alapvetően amerikai jogrendszerhez kötődő elméleteket, az itthoni releváns empirikus vizsgálatoknak külön alfejezetet szentelve.

IV. A második részben bemutatott elméleti megközelítésekhez alkalmazható módszereket a harmadik, „*Módszertani megoldások a kutatási gyakorlatban*” című rész mutatja be. Ez az egység hangsúlyosan épít az előző részben szereplő ismeretekre, különösen a statisztikai háttér kapcsán. A kötet tíz módszertani megoldást ismertet két alrészben, először a kvantitatív, majd pedig a kvalitatív módszereket véve görcső alá.

A mennyiségi metodológia alrészét Janky Béla fejezete nyitja meg a kísérleti módszerrel (257. o.), amelynek előnyeit, alapfogalmait, sajátosságait és főbb típusait ismerteti. Az ismertetés érdeme, hogy nem marad meg az általánosságok szintjén, hanem a különböző típusokat társadalomtudományi fókusz-

szal mutatja be, legvégül pedig konkrét jogtudományi példákkal is szolgál.

A kísérleti módszerek közül a kérdőív-vezetésre koncentrál Szabó Andrea (275. o.). A fejezetből az olvasó nemcsak a kérdezői eljárások típusait ismerheti meg, de olyan gyakorlati kérdésekre is választ kap, mint hogy milyen fajta kérdéseket, mikor és milyen struktúrára szerint érdemes alkalmaznia, valamint hogyan érdemes ezeket megfogalmaznia. Külön említést érdemel, hogy a szerző mindezeket példákkal gazdagon illusztrálva, illetve gyakorlófeladatokkal kiegészítve találja, amelyek hasznosak a megértés és a reflexió szempontjából is.

A kapott eredmények kiértékelése szempontjából hasznos leíró statisztikai alapokat Simon Dávid taglalja (301. o.). A fejezet olyan alapfogalmakat magyaráz el, mint a változó, a mérési szint és az eloszlás, kitér a középértékek típusaira, valamint a változók közötti összefüggés meglétének és erősségének vizsgálatára. Ez utóbbiakat egy-egy mintaszámításon keresztül is bemutatja, majd végül az adatvizualizáció kapcsán emel ki hasznos szempontokat. A tanulmány erénye, hogy konkrét jogi kutatásokon keresztül, a tudományágspecifikus alkalmazhatóságot középpontba helyezve mutatja be a fogalmakat, nem pedig általános statisztikai ismereteket tárgyal. Némi hiányosságot jelent ellenben, hogy a más fejezetekre való utalások nem olyan gyakoriak, mint lehetnének, pedig ezek sokszor praktikus kiegészítő információkkal szolgálnának.

A statisztikában való további elmélyülést segíti Barna Ildikó írása a statisztikai elemzésekről (325. o.). A korábbi hasonló témájú részekre nagyban építő fejezet fókuszát két-, illetve többváltozós viszonyok elemzése képezi. A tanulmány

elsősorban jogi kutatásokhoz kapcsolódó példák bemutatásán keresztül írja le a különféle módszerek alkalmazását, ez pedig a laikus közönségnek is segít, hogy hatékonyabban megértse a lényeget, mintha csak a módszerek elvont ismeretetésével szembesülhetne.

Az adatok kapcsolódásának elemzésébe tekinthetünk be Boldvai-Pethes Laura és Havelda Anikó hálózatkutatásról szóló tanulmányát olvasva (347. o.). A hálózatkutatás alapfogalmainak ismertetése után a módszertan társadalom- és jogtudományi szemléletének jellemzőire, majd az adatgyűjtésen keresztül az adatok elemzésére és megjelenítésére is kitér az írás. A részletesebben bemutatott példák plasztikusan és gondolatébresztően tárgyalnak jogi kérdéseket. Sajnálatos azonban, hogy vélhetően szerkesztési hibából adódóan a szövegközi hivatkozások forrásai hiányoznak az irodalomjegyzékből, ez pedig megnehezíti az idézetek visszakeresését.

A mennyiségi elemzéssel kapcsolatos alrészlet Bolonyai Flóra és Sebők Miklós tanulmánya zárja a kvantitatív szövegelemzés és szövegbányászat témakörében (361. o.). A szerzők leírják, hogyan lehet a szöveget adattá alakítani, ezek milyen műveletekkel dolgozhatók fel, majd pedig jogi kutatások példáit részletezve mutatják be a számítások menetét és további kutatási lehetőségeket is fellillantanak. Ismét megállapítható, hogy az alkalmazott példák, táblázatok alkalmazása jól átgondolt, jelentősen segítik az egyébként sokszor matematikai nyelvezettel, egyenletekkel operáló szakszöveg megértését.

A kvalitatív elemzési módszereket tárgyaló alrészlet Németh Krisztina esszéje nyitja meg az interjú műfajával (383. o.). Az interjú társadalomban és tudomány-

ban való elhelyezését követően a szerző körüljárja, hogy mit, kitől és hogyan érdemes kérdezni, milyen interjúfajtákból válogathat a kutató, és hogyan elemezheti a kapott eredményeket. Legvégül egy hasznos reflexió olvasható, amely kritikai szempontból értékelemli a fősodorbeli paradigmát, és rámutat annak korlátaira is.

Az egyéni interjúkhoz képest a többiek véleményét vizsgáló fókuszcsoporthoz jelenik meg Ságvári Bence tanulmányában (409. o.), amely nemcsak körülhatárolja, mire alkalmas és mire nem a módszer, de az előkészítés, lebonyolítás és kiértékelés fázisaihoz is gyakorlati tanácsokkal szolgál. A példák szerepe itt is kiemelhető, a javaslatokat valós minták egészítik ki, megfoghatóvá téve a feladatok céljait.

A nagyobb csoportok, közösségek kutatásához Győry Csaba a jogi etnográfia ismerteti (433. o.). Írásában bemutatja az etnográfia sajátosságait és történeti fejlődését, illetve annak jogi alkalmazását. A kutatás folyamatát a kérdések megfogalmazásától az adatgyűjtésen át egészen az adatok kiértékeléséig nyomon követi, összehasonlítva a módszer különféle megközelítéseit.

Pál Gábor a jogászai közönség számára ismerősen hangzó esettanulmányokkal foglalkozik, azonban tudományos-kvalitatív szempontból, a diskurzuselemzéssel kiegészítve (461. o.). Ezeket a jogi szempontból meglehetősen ritkán alkalmazott módszereket tipizálja és összeveti, végül pedig jogtudományi alkalmazhatóságukat valós kutatásokon keresztül szemlélteti. Ez utóbbiakat a szórványos kapcsolódó gyakorlat ellenére is részletesen, hazai és nemzetközi kutatásokra is visszautalva mutatja be.

A módszertani részt a történeti tárgyú elemzésekben alkalmazható levéltá-

ri kutatások áttekintése zárja Koi Gyula és Schweitzer Gábor jóvoltából (477. o.). A levéltári alapfogalmak, illetve a levéltárak történeti fejlődésének ismertetését követően a szerzőpáros a releváns módszerekre, várható eredményekre is kitér, végül pedig egy esettanulmányt eszközül véve jeleníti meg a kutatás mikéntjét. A levéltári kutatások iránt érdeklődők tájékozódását a magyar kormányzati-közigazgatási intézmények és a hozzájuk kapcsolódó levéltári források vázlatja is segíti (480–481. o.).

V. A záró rész az empirikus jogi kutatások alkalmazási területeit veszi szemügyre. Ehhez öt témakört emel ki, és ismerteti a vizsgálódásokhoz kapcsolódó módszertani, elméleti dilemmákat, különösen a mérés-mérhetőség nehézségeit. Ezek a konkrét, a gyakorlat szemszögéből láttatott kutatások hasznos kiegészítései a többi fejezetben szereplő rövidebb kutatásismertetéseknek, mintegy bővített esettanulmányokként világítanak rá a kutatások gyakorlati és elméleti problémáira. A témákat jogállamisági-jogalkotási, illetve bünyügyi területéről válogatták, és alapvetően statisztikai módszerekkel történt az adatok feldolgozása. A megjelent fejezetek értékét ez nem kisebbíti, azonban talán hasznos lett volna magánjogi irányultságú, illetve kvalitatív perspektívájú kutatásokat is bemutatni.

Elsőként a jogállamiság mérésének kérdéskörét elemzi Jakab András tanulmánya (497. o.), amely a vizsgálat miértjétől a lehetséges módszertanon keresztül az alkalmazott jogállamiság-indexek összehasonlításáig terjed. A módszertan tárgyalása során olyan kérdéseket feszeget, mint a megfelelő adatok kiválasztása és összesítése, tekintettel a különféle források erőssége-

ire és gyengeségeire, így általánosan is alapvető szempontokat felvetve annak kapcsán, hogyan tudjuk kifejezetten az általunk választott tényezőt is pontosan mérni.

Az általánostól a különös vizsgálata felé térve Bencze Mátyás írása az egyes jogi döntések minőségének mérhetőségével foglalkozik (519. o.). A minőséget a döntések helyességétől elválasztja, azt az ítéletek megalapozottságában, az indokolások színvonalában látja, ehhez különféle szempontokat, a szempontokhoz pedig mérési módszereket ismertet, azok előnyeivel és hátrányaival.

A jogalkalmazás helyett a jog megalakítására fókuszál Kovácsy Zsombor a jogszabályok hatásvizsgálata kapcsán jegyzett fejezetében (533. o.). A szerző bemutatja, hogy a jogászok milyen szerepet játszhatnak az előkészítésben, a vizsgálat pedig milyen elvek mentén, milyen tipikus területeken érvényesül. Zárásként pedig a hazai és nemzetközi szabályozási háttérrel ismerteti. Mindez a gyakorló szakembereknek is fontos szempontokat jelenthet, hiszen, mint ahogyan arra a tanulmány is utal, a hatásvizsgálatok máig viszonylag kis súllyal jelennek meg a döntéselőkészítés folyamatában.

Ezt követően Katona Tamás és Novák János az igazságügyi, azon belül is különösen a bűnügyi statisztika világába kalauzolja el az olvasót (549. o.). A fejezet tárgyalja az igazságügyi statisztika fő területeit és felépítését, magyarországi intézményeit és történeti fejlődését. A bűnügyi statisztika kapcsán számos problémára hívja fel a figyelmet, illetve azokra a válaszokra is rámutat, amelyek elősegíthetik a torzítások kiküszöbölését.

A kötet záró tanulmányában Borbíró Andrea a kriminológiai büntetések hatá-

sainak vizsgálatát mutatja be (565. o.). A szerző részletezi, hogy ezeket a kutatásokat milyen területeken és milyen módszerekkel alkalmazzák, illetve milyen módszertani kihívásokkal szembesült ez a terület, és hogyan fejlődött az ezekre adott válaszok révén. Mindemellett pedig kitekin a büntetési hatáskutatások hazai fejleményeire is. A többi fejezethez hasonlóan a módszerek bemutatása itt is kiegészül az alkalmazási dilemmák és torzító hatások felvázolásával.

VI. Összességében az értékeléshez fontos hangsúlyozni, hogy a magyar jogi oktatás jogszabály-központúsága mellett kevés hangsúlyt kap a módszertani képzés, akár általános jogászai készségeket, akár kutatómódszertani kérdéseket figyelembe véve. Noha az empirikus módszerek elhanyagolása védhető (elméleti pályára a hallgatók töredéke készül, mi több, a szerkesztők maguk is utalnak arra, hogy még a jogtudomány is mellőzi ezeket a módszereket), a kötetben tárgyalt eljárások javarészt még az említés szintjén sem jelennek meg a jogászképzésben. Még ha helyet kapnak is ezek az ismeretek, elmélyítésüket nem segíti a hazai szakirodalom, mindenekelőtt a bevezető szintű művek hiányossága, pedig felvethető, hogy a szakdolgozatot, de kiváltképpen a tudományos diákköri dolgozatot írók számára hasznos támpontokat, ötleteket jelenthetnének.

A kötet hiánypótló és szemléletformáló szerepe miatt is hasznos, hiszen a tudományos munka, illetve az empirikus vizsgálódások iránt érdeklődő hallgató nemcsak tanulmányain túlmutató, bevezető szintű ismereteket szerezhet, de olyan megközelítésekkel is találkozhat, amelyeknek nemhogy részleteit, de adott

esetben még a hírét sem ismeri. A tankönyvi funkciót – amelyet egyik fő célként neveztek meg a szerkesztők – tehát betölteni képes, igényesen szerkesztett, segédanyagokkal, segédfejezetekkel kellően ellátott kiadvány jelent meg, amely módszertani és megközelítésbeli változatosságra törekedve, a paradigmák és metodológiák határait, kritikáit és torzító hatásait egyaránt bemutatja, így a kutatással ismerkedők számára informatív kiindulópontot jelenthet.

Végül, de nem utolsósorban, exkurzust érdemel a könyv borítója is, amelyet Gustav Klimt alkotása, a Jogtudomány allegóriája díszít. Ez, az eredetileg a bécsi egyetem számára készült mennye-

zetfreskó-tervezet nem kerülhetett tervezett helyére, hiszen a döntnökök hasonlóképpen idegenkedtek meztelen alakjaitól, mint ahogyan a jogászok a dogmatikai köntösüktől megfosztott meztelen empirikus adatok alkalmazásától. A kötetben megfogalmazott hármass cél (programadás, kézi- és tankönyvi minőség) támogatást, a munka minősége méltatást érdemel, így elképzelhető, hogy ahogyan Klimt stílusát ma már elismerés övezi, úgy a kiadvány által ösztönzött diskurzus révén később a jogi kutatások általánosan bevett és elismert eszközei lehetnek az empirikus módszerek is.

*Balázs Gergő Barna**

* Joghallgató, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. 1053 Budapest, Egyetem tér 1–3. E-mail: *balazs.b.gergo@gmail.com*.